

Hürriyet Gösteri, Yıl: 2008 Sayı: 294, Haz-Tem-Ağus-
(Yaz) 2008, ss. 84-86.

Oğuz Tansel ve Türkçe

Okara ODİÜ Edebiyat Topluğnu
7 Aralık 2007 günü Oğuz Tansel'i

amnak için Barışın Ozanı Oğuz

Tansel' başlıkl bir etkinlik dü-

zenledi. Değerli sinema sanatçı-

si Gülşen Tuncer'in sunucu-

luğunu yaptığı etkinliğe,

Eray Canberk, Enver Er-

can, İlhan Gülek, Aysel

Tansel, Ahmet Anınen, Melin Turan, Ah-

met Say gibi edebiyatçı ve araştırmacılar, ayrı-

ca Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nden Efe Du-

yar, ODİÜ Edebiyat Topluğnu'ndan Altan

Türel birer konuşma yapılar. Oğuz Tansel'in

Türkçeye verdiği emeği, dil konusundaki tutu-

munu anlatmak da bana düştü. Bu konuşmamı

okurlarla paylaşmak istedim.

TÜRKÇE SEVDALISI DEĞERLİ BİR EDEBİYAT ADAMI

Oğuz Tansel, Türkçe sevdahsı, dilimize özel-
likle derlemelerle büyük emek vermiş değer-
li bir edebiyat adamı, araştırmacıydı. Onun
Türkçeye verdiği emeğin ne denli önemli oldu-
ğunu anlatılabilmek için, Türk dilinin geçirdiği
süveni, Türkçenin tarihsel gelişimini, yazı di-
linizi besleyen kaynakları ve bütün bunlardan
da önemlisi Türkçenin başına gelenleri iyi an-
lamak gerekir.

Türkçeye ilgili benim her yerde bilmekten,
usanmadan söylediğim bir söz var: Türkçe dün-
yanın hem en talihli dili, hem en talihsiz dili...
Sayısı 160'ı bulan eksi ve zengin deyimleriyle
dünyanın en talihli dili, ancak alfa yüzyıl boyun-
ca nerdeyse ihneteye varan ilgisizliğimiz yüzün-
den bu dil aynı zamanda dünyanın en talihsiz
dili. Osmanlılar döneminde Türkçeye edebiyat,
bilim ve eğitim dili olma şansı verilmedi, "İlsan-
ı avam" diyerek yüzyıllarca biz öz dilimizi aşağı-

gıladı. İşte bu tutumumuzun sonucunda bizim

tarihimiz ölü sözcükler mezarlığına, coğrafya-

muz da yan ölü sözcükler mezarlığına döndü.

Sektiz ciltlik **Tarama Sözlüğü** bu ölü sözcükler

mezarlığının, on bir ciltlik **Derleme Sözlüğü**

de yan ölü sözcükler mezarlığının uzun süren

çalışmaları sonunda hazırlanmış antikal belgele-

ridir. İşte yeni Türkçeyi yaratırken bu iki kay-

nak çok önemlidir. Yeni sözcükler türetmeden

önce bu iki kaynağa bakmak, bu ölü ya da ya-

n ölü sözcüklere can vermek çok önemlidir.

Oğuz Tansel gibi araştırmacılar ve yazarlar yan

ölü sözcükler mezarlığından yazı diline sözcük-

ler kazandırmak için çaba gösterdiler. Bu söz-

cükleri derlemenin zorlukları var, derlemek ko-

lay değil, daha da zoru bu yan ölü sözcükleri

genel dilde dolandırmak sokmaktır. Bunu herkes

yapamaz, herkes başaramaz. Ö sözcükleri bir

kere sındırılmış olmak, iyi anlamak gerekir, ayrı-

ca çok ustaca kullanmanız kabul götür, yoksa

yapduğumuz iş yadırganır.

Oğuz Tansel gibi şairler bu sözcükleri öyle

kullandılar ki, sanki bizim kırk yıldır bildiğimiz

sözcüklerimiz gibi algıladık. Yazı diline yeni ka-

zandıran sözcükleri kullanmamın bazı incelik-

leri vardır, o bu incelikleri çok iyi biliyordu. Ya-

zık ki yeni kuşak yazarlar bu geleniği iyi anla-

yıp sürdürmemelidir. Ben yazarları bu bağlam-

da ikize ayırıyorum:

1) Sözcükleri zorlayan yazarlar.

2) Sözcüklerle yetinen yazarlar.

Oğuz Tansel gibi yazarlar sözcükleri zorladı-

lar, sözcüklerimizle yeni sözcükler kattılar.

Onun **Allı ile Fırtına** adlı kitabından, yenden

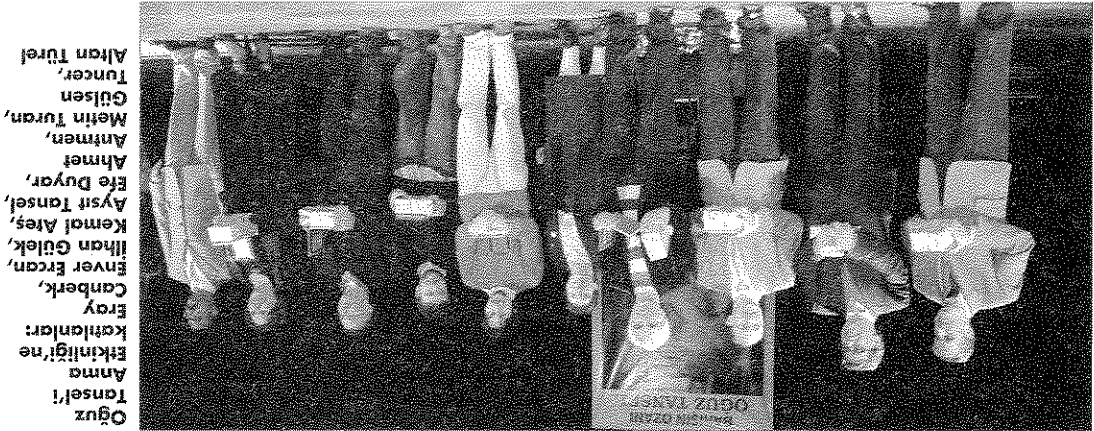
can vermeye çalıştığı sözcüklerine bazı örnek-

ler:

kıyadamak: Kapı ya da pencereyi biraz acık

brakmak (AFL, s.45)

billece: Birlikte (AFL, s.45)

buulu: Sıkıntılı, Buhanlı. (s.104)
Birkaç örnek de 'Dağı Öpmeler' adlı şiir kitabından:

İye: Sahip (s.19)

Çimnec: Suya gümek. (s.22)

Kösnül: şehvi. (s.30)

in: Mağara (s.32)

dilşemec: Karşılıklı rathı söylşemek (s.41)

urru: Yüce kar. (s.63)

TÜRKÇENİN EKLERİ

Türkçenin ekler bakımından zengin bir dil olduğunu sayısız bir gerçek. Ekler sözcükler gibi yaratılmaz, yani bir dile yeni sözcükler kazanılabılır, ancak yeni ekler kazandırılmaz. O nedenle bir ekkin yok olması telafisi mümkün olmayan bir kayıptır. Nitekim bazı ekler yok olup gitmek üzereyken dil devrimi sayesinde kurtarıldı. Bazılarının belki hala isinamadıkları, direndikleri, ancak sonunda ister istemez kabul ettikleri /-sal eki kurtarılan ve bugün çok işlek duruma getirilmiş eklerden biridir. Bazı eklerin Anadolu Türkçesinde daha geniş kullanım alanı olduğunu Öğuz Tansevi'nin yapıldırnam da görüyoruz:

-ca/-cc: Eklendiği sözcüklere **kadar, gibi** vb anlamlar katar. Öğuz Tansevi'nin masallarında **yumurtaca, kızca** (kız gibi), **karca** (kar gibi), **tepece** (tepe gibi, tepe kadar) sözcüklerinde görüldüğü gibi, farkli ve yaygın kullanım yerleri var.

-gul/-gılı: Nerdeyse ölmek üzere bir ek. Eklendiği sözcüklere çoğulluk ya da grup anlamı katar. Öğuz Tansevi'den farkli bir örnek: **kızıllı-cılayın/-cileyin:** Öğuz Tansevi'de **sençile-yin, bizçileyin** gibi sözcükleri çokça görüyoruz. Bu sıraladığım örneklerden de anlaşılacağı gibi, Öğuz Tansevi bu güzel dilin, yitip gitmek

im: İşaret. (AF2, s.27)
agmar: 1) Kusur. 2) Ağır basan taraf.(AF2, s.40)

yalburt yalburt: Parlak, gösterişli. (AF2, s.41)

sayrılmac: Hasırlanmak. (AF2, s.41)

tecimen: Tuccar (AF2, s.48)

bizçileyin: Bizim gibi, bize benzer. (AF2, s.23)

siğremec: Gizlenmek, saklanmak. (AF2, s.24)

kayış kayış: Kuru, bol şeylerin birbirine garparak çıkardığı ses. (AF2, s.37, 39)

yorak uuu: Bir un geşidi. (AF2, s.62)

yaburdamac: Parlamak (AF2, s.62)

küşümlenmec: İşkillenmek, kuşkulanmak. (AF, s.63)

kandam: 1) Az meyilli yol. 2) Kazma, baltı gibi araçların arka tarafı. 3) Eğlent, oynak, hop-pa.

üçrelenmec: İki tarafa sallanarak kabadayıcayürümek. (AF2, s.71)

yumuşcu: Ayak işlerine bakan, hizmetçi. (AF2, s.74)

biçkici: Hızarcı. (AF2, s.78)

gıyic: Elbise giysi. (AF2, s.120)

yavuklu: sevgili. (AF2, s.111)

bezec: Sus (AF2, s.97)

sençileyin: Senin gibi.(AF2, s. 80)

Birkaç örnek de 'Muduluk Peşinde' adlı şiir kitabından:

tomurmac: Şişip kabarmak, filiz vermek üzere gözlerin kabarması. (s.47)

eglim: 1) Salkım salkım. 2) Alında barmılacak büyük taş. 3) Eğrim

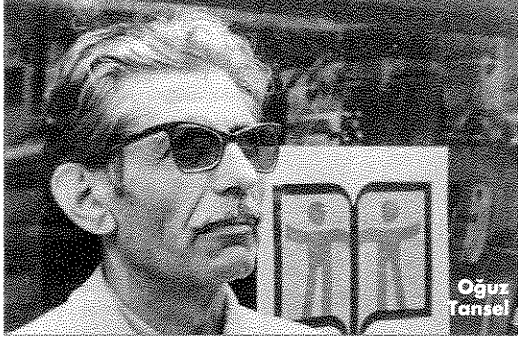
gömlük: Serbestlik. (s.88)

ileng: Beddua. (s.93)

çayrlamac: Çayırda otlatmak. (s.98)

ilksiz: Ezeli (s.58)

sonarsız: Ebedi (s.58)

üzere olan sözcüklerine, eklerine can vermek için büyük çaba gösterdi, sözlüklerimize yeni sözcükler kazandırmak için uğraştı, sözlüklerimizi zorladı, zenginleştirdi.

Bu kuşağın dil konusundaki bu deneyimlerinden mutlaka yararlanmalıyız. Biliyorum, edebiyatın ve dilin İstanbullulaştırdığı şu günlerde, bu çabaları küçümseyenler de olacaktır.

Ama yanılıyorlar. Bu deneyimler bugünkü sanat anlayışından da güç alarak sürmeli.

TÜRKÇE VE MASALLARIN DİLİ

Türk Dil Kurumu'nun 1977 yılında çocuk yazını dalında koyduğu ilk ödülünü Oğuz Tansel kazanmıştı. Bu ödül dolayısıyla Türk Dili dergisi için bir röportaj yapmıştım onunla. Aşağıyarcı'daki evinde karşılamıştı beni; rakısı önünde hazırdu, ileri yaşlarında bile içmeyi seviyordu. Çok duyarlı bir insan olduğunu edebiyat söyleşimiz arasına sıkıştırdığı bir iki küçük sözden anlamıştım. Eli beyaz rakı kadehine uzanırken; "Başarısızlıklar beni üzüyor, içime dönüyorum Kemal Bey," demişti. Başarısız bir insan mıydı Oğuz Tansel? Hayır... Ağır olan, zor olan, başarılı bir insanın, başarısızlık duygusu yaşamasıydı. Yazık ki sağlığında bu duyguyu edebiyat dünyası ona yaşattı. O gün keşke elimdeki hazır sorularla yetinmeyip bu yönde sorular da sorsaydım, kırıntılarını dinleseymdim. Otuz yıl önceydi, ben de gençtim, yakaladığım fırsatı iyi değerlendiremediğimi düşünüyorum şimdi.

Oğuz Tansel, masallarının diliyle ilgili olarak sorduğum bir sorumu şöyle yanıtlamıştı:

"Anadilin inceliklerinin, en iyi, masallarla verilebileceği kanısındayım. Yazı dilinde pek kullanılmayan, benim kullandığım o sözcükleri, yöresel de olsa, halkımız kullanmaktadır. Sözcükler unutulabilir, ama eskimez diyorum. Öğretmenim Ataç, 'Sözcüklerin güzeli, çirkin olmaz' derdi. Bir sözcük türetmek gerekince, Derleme, Tarama sözlüklerine bakmalıyız. İstedığımız sözcüğü bulursak onu kullanmalıyız;

bulamazsak dilimizin kurallarına göre türetmeliyiz. Derleme Sözlüğü'müzde, halkımızın kullandığı, yazarların, sanatçıların ilgisini bekleyen nice sözcük var. Yurdumuzun yöre, bölgelerinde halkımızın kullandığı, yöresel de olsa, sözcükler ekin diline daha kolay girer. Öğretmenim Ataç, 'Yazılarımı en az iki, en çok dokuz saatte yazıyorum,' demişti bir gün. 'Kindam' sözcüğü Derleme Sözlüğü'müzde var, 1. anlamı: Doğadaki olağanüstü güzellik. 2. Kazmanın, çapanın, balta ağzının adı. 3. Güneybatı Toros'larda Sülek Yaylası'yla Göktepe arasındaki iki - üç bin taş basamaklı yolun adı. 4. Fethiye dolaylarında bir mağaranın adı. 5. Ankara ilimizde bir köyün adı. 6. Ben sevdiğimin adına 'Kindam' diyorum. 7. Çıkarmayı düşlediğim şiir kitabımın adı 'Kindam' olacak. Masallarımızın, dilimizin özleşmesinde, zenginleşmesinde, küçümsenmeyecek katkısından başka, çağdaş yazınımıza da maya olarak etkisi olacağı kanısındayım. Bu olguyu sanat ustalarının yapıtlarında, anlatım biçiminden, içeriğine değin görmekteyiz."

Oğuz Tansel, o konuşmamızda eğitimde masallardan yararlanmak gerektiği üzerinde de durmuştu. Çocuk edebiyatında gerçekle fantezinin yeri konusunda sorduğum bir soruyu şöyle yanıtlamıştı:

"Bu konu tartışılabilir ya, olağanüstü öğeler günümüzde olağan duruma gelmiştir. Ayrıca çocuklar, gençler okudukları, dinledikleri masallardaki olağanüstü olayları kendi çevrelerindeki yerlere indirgerler. Eğitimlerinde masallardan yararlandığımız çocukların yaratıcı olduklarını belirtmek isterim. Çocuk yazınında gerçekle gerçeküstü olayların oranlaması, göksel dinlerin etkisinden kurtarılması doğa yasalarına yaslanarak sağlanabildiği kanısındayım. Masallardaki olağanüstü öğeler, çocukların, gençlerin imgelemlerini geliştirir; onların, bilgin, sanatçı da olsalar, yaratıcı olmalarını sağlar."

Işıklar içinde yatsın. ■